

תורה ומדינה הלכה למעשה-מדיניות הלכתית בנתינת תעודות כשרות ע"י הרבנות הראשית לישראל

ראשי פרקים

1. טעם איסור בישולי עכו"ם
2. היתר בישולי עכו"ם בהדלקת האש ע"י ישראל
3. היתר בישולי עכו"ם בבישול ע"י שפחות ובבית ישראל
4. דין בישולי עכו"ם בעוזרת בית לאדם סיעודי
5. מדיניות הכשרות של הרבנות הראשית לישראל בבישולי עכו"ם במסעדות ובתי מלון בימינו

1. טעם איסור בישולי עכו"ם

המשנה במסכת ע"ז מביאה רשימה של דברים הקשורים לגוים, אשר אסורים באכילה אך לא בהנאה. ברשימה זו מופעים בין השאר: פת שנאפה ע"י גוי, שמן שיוצר ע"י גוי, יין של גויים וכן כל מאכל אשר בושל ע"י גויים. הגמ' על משנה זו מסבירה על כל אחד מהפרטים המובאים ברשימה הנ"ל, מאיזה טעם הוא אסור. בעניין פת עכו"ם מביאה הגמ' במפורש, שהסיבה שגזרו חז"ל איסור אכילה בפת עכו"ם, הינה מפני חתנות. הגמ' מביאה סיבה זו בדרך אגב בלבד, משום שדין זה כבר התברר במקום אחר. איסור אכילת פת נכרי, הינו חלק מקבוצת גזרות ותקנות מימי בית שמאי ובית הלל הנקראות "יה דבר", היינו 18 גזרות שגזרו בית הלל ובית שמאי על הציבור. הגמ' במסכת שבת אשר דנה באריכות בגזרות אלו אומרת במפורש, שהסיבה שגזרו על פת ושמן עכו"ם הינה, ע"מ להתרחק מיין השייך לגוי, וזאת ע"מ להתרחק מקרבה יתרה לגוים, כתוצאה אכילה ושתייה משותפת עימם, אשר עלולה ברבות הימים להביא להתבוללות. לעומת גזרות אלו, תקנת בישולי עכו"ם לא מופיעה באופן מובהק כחלק מגזרת יח דבר המופיעה במסכת שבת, אולם כאמור, במסכת ע"ז מובאת גזירה זו. ממילא יש לשאול שאלה, שגם הגמ' בהמשך דבריה תשאל, מהו מקור וסיבת האיסור של בישולי עכו"ם. לכאורה היה ניתן לומר, שלמעשה גזרת בישולי עכו"ם הינה סניף של גזרת פת עכו"ם, ולמעשה כאשר בית שמאי ובית הלל גזרו על פת עכו"ם, כללו בגזרה זו גם כל בישולי עכו"ם באשר הם. מכיוון שכך מובן אם כן, שהסיבה שבגינה ישנו איסור לאכול מבישולי עכו"ם, הינה אותה הסיבה שבגינה אסור לאכול פת נכרי- משום חשש התבוללות, אשר עלולה לנבוע כתוצאה מקרבת יתר לגויים. מתוך הבנה זו אומר רש"י על המשנה, שהסיבה לאיסור בישולי עכו"ם הינה, משום חשש חתנות. רש"י מדגיש במהלך דבריו, שהסיבה להבנתו זאת, הינה מהחיבור המוחלט הקיים בין בישולי עכו"ם לבין פת עכו"ם. לכן אומר רש"י, שכל הדברים המובאים בחלק זה של המשנה (פת, בישול ושמן), אסורים משום חתנות. היה רש"י יכול להסתפק באמירה שבישולי עכו"ם אסורים משום חתנות, והשאר כבר מפורשים כל אחד במקומו. אלא נראה שרש"י רצה להדגיש בדבריו, את הסיבה מדוע סובר שגם בבישולי עכו"ם הסיבה לאיסור נלמדת מהדמיון הרב הקיים בין בישולי עכו"ם לבין פת נכרי, ולמעשה להבנה זו בישולי עכו"ם הינם חלק בלתי נפרד מגזרת פת נכרי. לעומת דברי רש"י על המשנה, מובא ברש"י על סוגיית בישולי עכו"ם בגמ', שהטעם אינו משום חתנות, אלא ע"מ שלא יהיה רגיל אצל העכו"ם, וכתוצאה מכך יאכילנו הגוי מאכלות אסורות. לכאורה לא מובן מדוע רש"י סותר עצמו, ואינו מביא גם בגמ' את טעם החתנות המובא במפורש בעניין פת נכרי. נראה שהסיבה להוספת הטעם הנ"ל ע"י רש"י, הינה דברי הגמ' אשר מחפשת את מקור האיסור לבישולי עכו"ם, ושואלת מנא הני מילי- מאיפה ניתן ללמוד את יסוד איסור בישולי עכו"ם. לכאורה אם כנים דברי רש"י במשנה, לא היה כל צורך לשאול שאלה זו. שהרי כמובא לעיל, המקור של דברי רש"י הינו גזרת יח דבר המובאת במסכת שבת, וממילא אין כל מקום לחפש מקור מהתורה לבישולי עכו"ם שהינם חלק בלתי נפרד מגזרת יח דבר, שהינה תקנת חכמים. שאלה זו העסיקה גם את שאר הראשונים. ר"ת המובא בתוספות מסביר, שהייתה מחשבה בגמ' שמקור בישולי עכו"ם הינו מהתורה, משום שלהבנת הגמ' אכן בישולי עכו"ם אינה חלק אינטגרלי מגזרת פת עכו"ם, וממילא שמא מקורו של איסור זה מהתורה. על כך מכריעה הגמ' במסקנת הסוגיה להבנת ר"ת, שגם איסור בישולי עכו"ם, למרות שמדובר בתקנה קדומה יותר מיח דבר, אינו מהתורה, אלא אף הוא תקנת חכמים. מוסיף ר"ת ואומר, שלמרות שמדובר בגזרה נפרדת לחלוטין מגזרת פת עכו"ם המובאת כחלק מגזרת יח דבר, גם הסיבה שאסרו חז"ל בישולי עכו"ם, הינה משום חתנות- סכנת התבוללות. באופן דומה מבין גם הרמב"ן ואומר, שבישולי עכו"ם אינה חלק מגזרת יח דבר, ואינה נכללת בגזרת פת עכו"ם, אלא הינה גזרה מאוחרת יותר, אך בכל מקרה טעמם של איסורי פת עכו"ם ובישולי עכו"ם הינו זהה, ורק בפועל נגזרו בזמנים שונים. כאמור רש"י לא מקבל עקרון זה, ומבין שמכיוון שהגמ' מבררת מהו המקור לבישולי עכו"ם, להבנת הגמ' לא רק מדובר על גזרה שהינה בתקופה אחרת, אלא מדובר בגזרה עם

טעם אחר, שאינו זהה לטעמו של איסור פת עכו"ם. לכן מביא רש"י טעם אחר מזה שהביא במשנה. אולם לא ברור כלל, מדוע הביא רש"י במשנה טעם המוסכם ע"י כל הראשונים הנ"ל - חשש התבוללות, ובגמ' מהסיבה הנ"ל, מבין הוא שאיסור זה סיבתו אינה מחשש התבוללות, אלא מחשש אכילת מאכלות אסורות.

2. היתר בישולי עכו"ם בהדלקת האש ע"י ישראל

הגמ' בהמשך דבריה בסוגיית בישולי עכו"ם עוסקת בשאלה, האם חל איסור בישולי עכו"ם גם כאשר מדובר על בישול משותף של אדם מישראל וגוי. למסקנת הגמ' עולה, כי בכל מצב בו היה בישול משותף, אין באוכל שבושל כך, משום איסור בישולי עכו"ם, בין אם הגוי התחיל בבישול והיהודי המשיך אותו, ובין אם היהודי החל בבישול והגוי סיימו. הראשונים דנו בשאלה, מה נחשב שותפות מינימאלית של יהודי בבישול, אשר תגרום לכך שהבישול יהיה מותר. לדעת הרמב"ם וראשונים נוספים המובאים בב"י, ישנה חובה שהיהודי יעשה מעשה באוכל המבושל עצמו, ולא די בכך שיחתה בגחלים, או יגביר את עצמת האש. לדעתם מה שמובא בגמ', שישנו צורך שהיהודי "יהפך", היינו יהפך באוכל עצמו, ולא רק בגחלים. לעומת זאת לדעת ראשונים אחרים, אשר חלקם מובא בדרכי משה נראה, שאפילו אם היהודי יגביר את עצמת האש בלבד, וכלל לא יגע באוכל המתבשל, נחשב הדבר כלקיחת חלק של היהודי בבישול, שמכוחה ניתן להתיר בישולי עכו"ם. להבנת ראשונים אלו, כפי שמובא בדרכי משה, דברי הגמ' לפיהם, במידה והיהודי "יהפך" אזי אין המאכל אסור משום בישולי עכו"ם, עוסקים אפילו בהדלקת האש או בשינוי עצמת האש בלבד, ואין צורך להבנה זו, שהיהודי יעשה כל מעשה באוכל המתבשל עצמו, ע"מ להתיר בישול זה, שעיקרו התבצע ע"י גוי, לאכילה. מדברי האיסור והיתר הארוך, המובא בדרכי משה במפורש, שדין בישולי עכו"ם הינו זהה לחלוטין לדין פת עכו"ם. לכן, כשם שלכל הדעות בפת עכו"ם התירו הפוסקים חיתוי בגחלים של יהודי, ע"מ להתיר את הפת באכילה, אע"פ שעיקר האפייה בוצעה ע"י גוי, כך גם לדעתו בבישולי עכו"ם, די בחיתוי בגחלים של היהודי, ע"מ להתיר המאכל באכילה. לעומת זאת להבנת הרמב"ם וסיעתו, למרות שפת עכו"ם ניתרת לאכילה ע"י חיתוי בגחלים בלבד, בישולי עכו"ם נאסרים כל עוד היהודי לא עשה מעשה בגוף המאכל. נראה שדעת הראשונים הנ"ל הינה כשיטת הרמב"ם וסיעתו. שהרי סוברים הם שתקנת בישולי עכו"ם הינה גזרה נפרדת מאשר פת עכו"ם, וממילא לא כל היתר שנאמר ע"י חז"ל בפת נכרי, אוטומטית יהיה רלוונטי גם בבישולי עכו"ם. כ"ש לדעת רש"י שסובר שלא רק שמדובר בתקנות שונות, כדברי התוספות והרמב"ן, אלא אף טעם הגזרה שונה לחלוטין. נמצא ע"פ הבנה זו שדעת האיסור והיתר הארוך הינה דעת יחיד כנגד רוב מוחלט של הראשונים. השו"ע הביא להלכה את דעת הרמב"ם, ולפיכך ע"מ להתיר לבני עדות המזרח מאכלים שבושלו בעיקרם ע"י עכו"ם, יש צורך שהיהודי יניח את הסיר עצמו על האש, או לחילופין ייקח חלק אקטיבי בבישול עצמו. לעומת זאת הרמ"א פסק כשיטת האיסור והיתר הארוך וסיעתו למרות היותו דעת יחיד, ולפיכך האשכנזים ההולכים ע"פ פסקי הרמ"א, ע"מ להתיר להם מאכלים המבושלים ע"י גוי, ישנו צורך שהיהודי ידליק את האש או יחתה בגחלים בלבד, ואין כל צורך שיניח את הסיר על האש, או ייקח חלק אקטיבי בתהליך הבישול של המאכל עצמו. כמובן שמחלוקת זו תופסת נפח משמעותי מאוד בימינו בענף המסעדות והמלונאות, בו עובדי מטבח רבים אינם יהודים. ממילא, אם יכול משגיח הכשרות להדליק את האש ולהתפנות לשאר עיסוקיו, ובכך יכולים במשך כל היום הגויים לבשל כאוות נפשם, בלא צורך שהמשגיח יאלץ להניח את הסיר או המחבת בכל פעם מחדש על האש, דבר המחייב אותו להיות נוכח לאורך כל שעות פעילות המטבח ליד מקום הבישול, כפי שנוקט הרמ"א להלכה, יש בכך הקלה גדולה מאוד במציאות של ימינו. לעומת זאת לפי פסק השו"ע להלכה, ישנו צורך במשגיח צמוד, אשר יניח בכל פעם מחדש את הסיר או המחבת על האש, ורק אז יוכל הציבור הפוסק ע"פ שיטת השו"ע, לאכול במקומות אלו, דבר אשר כאמור, מכביד מאוד על עבודת ההשגיחה, ומחייב משגיח צמוד ליד האש בכל שעות פעילות המטבח.

3. היתר בישולי עכו"ם בבישול ע"י שפחות ובבית ישראל

מדברי הגמ' בסוגיית בישולי עכו"ם עולה, שאין חילוק במקום הבישול, ובכל מקום שהגוי בישל את המאכל לבדו בלא סיוע של היהודי, המאכל יהיה אסור באכילה. למרות שהגמ' לא חילקה בדבר, ישנם ראשונים אשר ראו לנכון לחלק בין המקומות, ולהתיר בישול עכו"ם בחלק מן המקומות. הראב"ד המובא בדברי התוספות סובר, שכל דברי הגמ' בעניין בישולי עכו"ם עוסקים בבישול בבית הגוי. אולם להבנתו, אם הגוי בישל דבר מה בבית ישראל מותר המאכל, ואין בו משום איסור בישולי עכו"ם, משום שלא שייך במצב זה חשש החתנות, וכן לא שייך החשש שמא יאכיל הגוי את היהודי מאכלות אסורות. להבנת הראב"ד המובא בתוספות, כאשר הבישול מתבצע בבית היהודי, הגוי מרגיש פחות בנח למשוך את היהודי אחר מנהגיו, וממילא החששות הנ"ל, שבגינם אסרו בישולי עכו"ם פוחתים, ולכן אין איסור במצב זה. על דעתו מוסיף בעל

האיסור והיתר הארוך ואומר, שבמצב בו הגוי מבשל בבית ישראל, אין כמעט מצב בו היהודי לא יחתה קצת בגחלים תוך כדי הבישול, ובכך למעשה יוציא את הבישול מגדר בישול עכו"ם, כשיטתו לעיל שנפסקה להלכה ע"י הרמ"א, שדי בחיתוי בגחלים ע"י יהודי, ע"מ להתיר בישול עכו"ם. ר"ת אינו מודה לדברי הראב"ד, וסובר שחכמים לא חילקו בדבר, וכשם שבישולי עכו"ם אסורים בבית העכו"ם, כך גם אסורים בבית היהודי, וגם שם שייכים החששות הנ"ל, שבגינם גזרו חכמים גזרה זו. **נראה מדברי האחרונים שדעת הראב"ד המתיר בישולי עכו"ם בבית ישראל בכל מצב הינה דעת יחיד, וממילא לא ניתן כלל לפסוק כמותה.** עוד דנו הראשונים בשאלה, מי נחשב גוי אשר יאסור את המאכל בבישולו. לדעת הרמב"ן המובא בב"י, שפחות אשר קנויות ליהודי באופן גמור, אינן אסורות את הבישול. משום שגם אם קיימים החששות שבגינם גזרו חז"ל איסור על בישולי עכו"ם, שפחות אלו אינן בכלל הגזרה. שהרי מצווים אנו על שביתתן בשבת, וממילא אינן נחשבות גויות לכל דבר, ובישולם אין בו משום איסור בישולי עכו"ם. עוד מביא הרשב"א טעם לשיטה זו ואומר, שכיוון ששפחות אלו אינן מבשלות מרצונן ליהודי אלא מתוקף מלאכתן, ממילא אין חשש לקרבה שתביא להתבוללות שבגינה אסרו חז"ל בישולי עכו"ם. הרשב"א לעומת זאת לא מקבל דברי הרמב"ן, ואומר שאע"פ שאכן יש איסור מלאכה בשפחות אלו בשבת, ולמרות שעקב עובדה זו אינן נחשבות כגויות לכל דבר ועניין, לדין בישולי עכו"ם הינן גויות, אע"פ שלכאורה מסתבר הטעם לחלק ולומר, שלא שייך איסור חתנות במצב זה שמבשלות שלא ברצונן החופשי, אלא מתוקף מלאכתן. נראה שמחלוקת הרשב"א והרמב"ן בעניין בישולי עכו"ם בשפחות, נובעת מהמחלוקת בין הבנת רש"י בסוגיה, לבין הבנת הרמב"ן והתוספות. כמובא לעיל לפי דעת הרמב"ן ותוספות, למרות שמדובר בשתי גזרות שונות- פת נוכרי ובישולי עכו"ם, טעמן זהה. ממילא לפי הבנה זו הולך הרמב"ן לשיטתו ואומר, שכיוון שטעם איסור בישולי עכו"ם הינו משום חשש קרבה אשר תביא לידי התבוללות, אם לא קיים חשש זה, כגון במצב של בישול של שפחות בעל כורחן, ממילא אין בבישול זה משום איסור בישולי עכו"ם. לעומת זאת להבנת רש"י, שלא רק שמדובר בשתי גזרות שונות, אלא גם ישנן שתי בחינות ושני טעמים לאיסור בישולי עכו"ם. מעבר לטעם החתנות המוסכם לכל הראשונים באופן זהה לאיסור פת נכרי, ישנו טעם נוסף, שניתן לומר שהוא זה שגרם לרשב"א, להבין שאין להתיר בשפחות בישולי עכו"ם. שהרי בהחלט כתוצאה מבישול תדיר של שפחות אלו, עלול להיווצר מצב, בו יאכילו את היהודי אשר לו הם מבשלות, גם מאכלים אשר הן רגילות לאוכלן בגויותן- מאכלים שאינם כשרים. חשש זה קיים, אפילו אם שפחות אלו מבשלות שלא ברצונן מתוקף עבודתן. **השו"ע מביא מחלוקת זו להלכה, ונראה מדבריו שנוטה להתמיר בדבר כשיטת הרשב"א. הרמ"א לעומת זאת סובר שלכתחילה אין להקל, אלא רק בדיעבד האוכל מותר באכילה. מוסיף הרמ"א ואומר, שכאשר מדובר על שפחות המבשלות בבית ישראל, בצירוף של דעת הרמב"ן המקל בשפחות, ודעת הראב"ד המקל בבישול בבית ישראל, ניתן להקל אף לכתחילה. אולם מוסיף הרמ"א את סברת האיסור והיתר הארוך, לפיה הסיבה להיתר באופן זה, הינה משום שבוודאי אחד מבני הבית היהודיים יחתה חיתוי כלשהו בגחלים, ובכך כמובא לעיל, יכשיר את המאכל מאיסור בישולי עכו"ם.** לפי הוספה זו בדברי הרמ"א נראה, שאם מדובר בבית ישראל אשר לא מסתבר כלל שיהודי יהפך בגחלים, או ייקח חלק בבישול באופן כלשהו, לא ניתן להתיר גם לשיטת הרמ"א מצב זה לכתחילה. זאת ועוד, הט"ז מדגיש בדבריו ואומר, שכל ההיתר בשפחות המובא ברמב"ן ונפסק להלכה ברמ"א, אינו עוסק כלל בעובדים גויים שכירים, אשר בהם אין כל ציווי שינוחו בשבת, וממילא הינם גויים לכל דבר, ושייך בבישוליהם איסור בישולי עכו"ם, גם לשיטת הרמב"ן. אולם גם בהם ניתן להקל אך בדיעבד בלבד, כפי שמובא בדברי האיסור והיתר הארוך, אשר כאמור מחבר באופן מוחלט בין דין פת עכו"ם, בו הקלו במצבים רבים, ובין איסור בישולי עכו"ם. ממילא לדעתו לכל הפחות בדיעבד, ניתן להקל בגויים שכירים אם הינם מבשלים בבית ישראל כדברי הראב"ד המובא בתוספות. **לפי דברים אלו עולה, שבמידה ובמטבחים מסוימים ברור כשמש שהגוי הוא זה שמדליק את האש, ועושה את כל מלאכת הבישול, לא ניתן להקל בדבר ולהתיר התנהלות זו, ורק בדיעבד האוכל מותר.** זאת אפילו לשיטת הרמ"א, אשר כאמור נוטה יותר לשיטתו של האיסור והיתר הארוך, המחבר באופן מוחלט, בין דין פת נכרי לבישולי עכו"ם. כ"ש לשיטת השו"ע, שכלל לא הביא את דברי הראב"ד להלכה, ואף בשפחות הקנויות מחמיר אפילו בדיעבד, ק"ו כאשר מדובר בגוים שהינם שכירים, כפי המצוי בימינו, ואין כל חיוב השבתה שלהם בשבת, וממילא הינם גויים גמורים, גם לעניין איסור אכילה מבישוליהם אפילו בדיעבד. מצב זה הינו מצב אשר קיים במטבחים ציבוריים רבים, אשר אין ספק כי הגויים גם מדליקים את האש שלעיתים נכבית, ואין יהודי בנמצא שיקח חלק בבישול או יחתה בגחלים באופן כלשהו.

4. דין בישולי עכו"ם בעוזרת בית לאדם סיעודי

למרות שהגמ' במסכת ע"ז הדנה בפרטי דין בישולי עכו"ם, כלל לא ציינה שישנו הבדל בין אדם בריא לחולה שאין בו סכנה לעניין איסור בישולי עכו"ם, מובא בראשונים, שגוי יכול לבשל לחולה, ואין בבישולו משום איסור בישולי עכו"ם. זאת מתוך הכלל בהלכות שבת האומר,

שכל צרכי חולה נעשים ע"י גוי, וכן ע"פ העיקרון הנ"ל לפיו, במידה ולא שייך חשש חתנות לא קיים איסור בישולי עכו"ם. בחולה, מובא בדברי הר"ן, שחשש החתנות אינו קיים. ניתן להבין גם לשיטת רש"י שהשו"ע הולך בעקבותיה כמובא לעיל, שלמרות שחושש גם שמא יאכילנו דברים טמאים, דבר שבהחלט עלול להתרחש בבישול לחולה, מ"מ ע"פ הכלל הנ"ל המובא בהלכות שבת, נראה שבחולה, למרות שטעמי איסור בישולי עכו"ם קיימים, הקלו עליו מפאת חוליו, ולכן הותר לבשל בחולה זה בישולי עכו"ם. ע"פ יסוד זה המתיר לחולה שאין בו סכנה לאכול מבישולי עכו"ם, ולו רק מצד היותו חולה שיש להקל בו עקב חוליו, מתיר הציץ אליעזר לאשה זקנה סיעודית, שהעזרת הפיליפינית שלה תבשל לה, אפילו במידה והינה בת עדות המזרח אשר הולכים אחר פסקי השו"ע המחמיר בסוגיה זו כשיטת רש"י הנ"ל. הציץ אליעזר בדבריו, מנסה למצוא פתרון הלכתי אשר יאפשר לגויה לבשל לאשה חולנית זו, בלא להשתמש בהיתר הגורף הנ"ל, המתיר לחולה שאין בו סכנה לאכול מבישולי עכו"ם. משום שכפי הנראה מדובר באשה המוגבלת בתנועותיה, אך לא בהכרח שניתן להגדיר אשה זו חולה, כשם שלא ניתן להגדיר אדם נכה כחולה שאין בו סכנה. הציץ אליעזר מתיר לאשה זו לאכול מבישולי עכו"ם, למרות השתייכותה לעדות המזרח מכח ספק ספיקא. ספק שמא הלכה כדברי הרמב"ן הנ"ל, שבשפחות לא שייך בישולי עכו"ם. ספק שני הינו, שמא הלכה כראב"ד המובא בתוספות, הסובר שבבית ישראל לא שייך בישולי עכו"ם. לדברי הציץ אליעזר ניתן להתיר ע"פ ספק ספיקא זה, אע"פ שהינו סותר באופן מובהק דברי השו"ע, שראה והכיר דעות אלו ולא הביאם להלכה, משום שכנראה סבר שהינן דעות יחיד ודחיות להלכה לחלוטין, ואף לא ניתן לעשות עימם ספק ספיקא. הציץ אליעזר מביא להקת פוסקים גדולה ומכובדת, אשר מצדדת אף היא בדבריו, שניתן לומר ספק ספיקא כנגד דברי השו"ע אשר מיאן לקבל ספק ספיקא זה. מעבר לקולא הגדולה המצויה בעצם דברי הציץ אליעזר, נראה שלא רק שהשו"ע מיאן מלקבל ספק ספיקא זה, אלא הט"ז אשר מבאר את המושג שפחות שהתיר הרמב"ן בהם בישולי עכו"ם, סובר שמדובר בשפחות הקנויות לחלוטין ליהודי, מציאות אשר אינה קיימת כיום. בגויים הנשכרים לבשל בבית היהודי, ניתן לדברי הט"ז לאכול מבישוליהם, רק בדיעבד בלבד ולא לכתחילה, כפי שרוצה להתיר הציץ אליעזר. נראה שהסיבה שמסרב הט"ז להקל בדבר, למרות שנוקט כדברי הרמ"א המקלים יותר להלכה, הינה משום שלהבנתו אין כלל ספק ספיקא בדבר. שהרי להבנתו היוצאת מפורשות מדברי הרמב"ן והרשב"א הנ"ל, אין כלל דעה המתירה בישולי עכו"ם בשפחות אלו כלל, שהרי אינן קנויות אלא רק פועלות שכירות בלבד. למרות כל הדחוקים הללו בפסיקתו של הציץ אליעזר, נראה מפורשות מדבריו שהסיבה שהולך לקולא בדין זה הינה, מפני מצוקתה הגדולה של האשה, אשר בלא היתר זה לא תוכל להתקיים כלל, ומפאת העובדה שמוסיף בדבריו, שישנה סבירות גדולה שמי מבני הבית היהודים יחתה לעיתים בגחלים ואף יסייע בבישול.

5. מדיניות הכשרות של הרבנות הראשית לישראל בבישולי עכו"ם במסעדות ובתי מלון בימינו

כפי שהוכחנו דברי הציץ אליעזר הינם דחוקים למדי. בפרט העובדה שהיתרו נשען על ההבנה שעזרות הבית בימינו הינן השפחות עליהם מדבר הרמב"ן, דבר שאינו מובן כלל ועיקר, לאור הבנת האחרונים על השו"ע כנ"ל. המשנה הלכות נשאל בדבר המנהג אשר קיים בימינו בקהילות עשירות בעיקר בחו"ל, להחזיק עוזרת בית ולעיתים כמה עוזרות בית, ובין שאר התפקידים המוטלים עליהן, צריכות הן לבשל לבני הבית. המשנה הלכות אוסר את הדבר מכל וכל, ולא מוכן לדון בדין ספק ספיקא המובא בציץ אליעזר הנ"ל. משום שהשפחות המדוברות בשו"ע, עליהם מסתמך הציץ אליעזר בהיתרו, אינן עוזרות הבית המצויות בימינו. מוסיף המשנה הלכות ואומר, שמעבר לבעיית השפחות הנ"ל, ישנו חשש במצבים של בישול יומיומי של עוזרות אלו, שהן תאכילנה את בני הבית גם מאכלות אסורות. חשש זה כאמור מובא בדברי רש"י הנ"ל, וכפי שהסברנו הוא זה שגורם לרשב"א למאן בדברי הרמב"ן, ולאסור אפילו בשפחות הקנויות ליהודים. להבנת המשנה הלכות, אפילו לדברי הרמ"א מצבים אלו אסורים, וכ"ש לדברי השו"ע, שלא רק שבאופן כללי מחמיר בסוגיה, אלא כפי שהבאנו לעיל הולך הוא בשיטתם של רש"י והרשב"א, אשר חוששים גם שמא יאכיל הגוי את היהודי מאכלות אסורות, ולכן ממאנים לקבל את דברי הרמב"ן ולהתיר בישולי עכו"ם בשפחות. ניתן לומר שבמקרה הקיצוני המובא בציץ אליעזר, גם המשנה הלכות יודה שיש למצוא את כל ההקלות ההלכתיות האפשריות, ע"מ להתיר לאשה המוגבלת המובאת בדברי הציץ אליעזר, להיעזר בעזרת הגויה שלה. אולם המשנה הלכות סובר, שאין להיעזר בהקלות אלו כאשר לא מדובר בשעת הדחק קיצונית, כפי שמובא בשאלה אותה נשאל הציץ אליעזר. למרות ההבדל המשמעותי בין הדין בו עוסק הציץ אליעזר, לבין הדין בו עוסק המשנה הלכות. מצאנו בדברי הרב עובדיה, הן בשו"ת יחזה דעת, והן בשו"ת יביע אומר, שמתיר לספרדים לאכול במסעדות ובתי מלון בהם עובדי המטבח הינם גויים, כאשר משגיח הכשרות הוא זה שמדליק את האש. היתר זה, למרות שמועיל לכאורה רק לשיטת הרמ"א כדלעיל, יועיל לדברי הרב עובדיה גם לשיטת הספרדים מדין ספק ספיקא. ספק שמא הלכה כרמ"א, וספק נוסף שמא כיוון שמדובר בגויים שכירים המבשלים בבית ישראל, יש להתיר באופן זה אפילו לכתחילה. מכלל הפוסקים הנ"ל, וכן מאלו המובאים בדברי הרב עובדיה, נראה שמייעוט שבמייעוט שבפוסקים מתירים למעשה לבני עדות המזרח לאכול במסעדות ובתי מלון באופן שכזה. בפרט שידוע במקרים רבים, שהמשגיח כלל לא מדליק את האש, אלא הגוי גם מבצע את ההבערה. ואם כי לדעת הרמ"א הדבר מותר בדיעבד אם כך נעשה, לבני עדות המזרח קשה מאוד להסתמך על היתר זה. למעשה הרב עובדיה,

מתיר לאכול במסעדות ובבתי מלון עם התרים דחוקים מאוד, בדומה לדברי הציץ אליעזר. אולם תשובת הציץ אליעזר מובאת במצב של שעת הדחק גדולה. אם כן יש לשאול מהו הצורך הגדול עליו מדבר הרב עובדיה, בהליכה למסעדות ובתי מלון. לכאורה ניתן להימנע מללכת למקומות הללו, שברוב מוחלט של המקרים הינם מותרות לחלוטין. מתשובתו של הרב עובדיה עולה יסוד משמעותי, בגישת מערך הכשרות של הרבנות הראשית לישראל. בעת נתינת כשרות לעסקים שונים, עומדת לנגד עיניה של הרבנות הראשית לישראל, הדאגה הרבה לכך שכמות גדולה עד כמה שניתן מעם ישראל, יאכל אוכל כשר. זאת כחלק מלקיחת האחריות בתחומי דת ומדינה, המוטלת על כתפי הרבנות הראשית, שאינה רבנות של הציבור שומר התורה והמצוות בלבד, אלא של כל עם ישראל באשר הוא שם. מדיניות נתינת כשרות זו של הרבנות הראשית לישראל הנוהגת כבר שנים רבות, צריכה להמשך וראויה לכל גיבוי, על אף שלעיתים, משום לקיחת אחריות זו על כל עם ישראל, נדרשת הקלה גדולה בתחומי הכשרות. כמובן שאין יסוד זה סותר את התביעה מהרבנות, לפתוח אגפי כשרות מהדרין, לאלו הרוצים באופן אישי לא לסמוך על הקלות אלו בהלכה, הניתנות מתוך אחריות זו, אך אל לה לרבנות לזנוח דרך זו של דאגה לשמירה על הכשרות של כל עם ישראל. מתוך הבנה שבהחמרה בדין בישולי עכו"ם במציאות הקיימת בימינו, בה רבים מעובדי המטבח במקומות רבים אינם יהודים, וממילא הליכה ע"פ עיקר הדין בסוגיה זו, עלולה ליקר משמעותית את עלות הכשרות, וכתוצאה מכך רבים מהמסעדות ובתי המלון יאלצו להסיר את הכשרות, ולהאכיל את הציבור מאכלות אסורות, וכן לפתוח את עסקיהם בשבת, דבר החמור אף יותר, ראה הרב עובדיה ורואה הרבנות הראשית כאמור, את הצורך הגדול ללכת בכוחא דהיתרא, ולראות מצב זה כשעת הדחק גדולה מאוד, לא פחות מאשר המקרה המובא בתשובתו של הציץ אליעזר. יש לשאוף ולנסות ככל יכולתנו, לגרום לכך שמערכות הכשרות הפרטיות (הבדצ"ם על כל גוניהם), יתמזגו עם מערכת הכשרות הממלכתית של הרבנות הראשית לישראל, מעבר לאיסור לא תתגודדו הקיים כתוצאה מכך כפי שהסברנו בעבר, כך שיהיו בתוך מערך הכשרות של הרבנות רמות כשרות שונות. באופן זה ניתן יהיה להיעזר בידע הרב ובמקצועיות הרבה הקיימת בידי מערכות הכשרות הפרטיות, ומתוך כך להעלות את רמת כשרות המזון בארץ מחד. זאת בכדי שהמעוניינים להקפיד על רמת כשרות ראויה יוכלו לעשות כן, ולא יאלצו לסמוך על ההקלות הנובעות מתוך רצון להפוך את כלל האוכלוסיה במדינת ישראל לשומרת כשרות במרחב הציבורי. ומאידך לשמור על תפיסת העולם הממלכתית, הנדרשת מהרבנות הראשית לישראל, הרואה לנגד עיניה את הצורך של לקיחת האחריות על כך שכל עם ישראל יאכל כשר, ולא רק ראה צרה היוצאת מבית מדרשם של נותני הכשרות הפרטיים, הרואים את טובת שומרי התורה והמצוות בלבד, הסומכים על כשרותם, ובכך מעלים את דרישות הכשרות. נמצא שברמה האישית, ראוי לכל יהודי בן עדות המזרח להימנע מלסמוך על ההקלות המובאות בדברי הרב עובדיה, ולא לאכול במקומות שיש בהם בישולי עכו"ם לפי דעת השו"ע, ומאידך יש לחזק את מערכת הכשרות של הרבנות הראשית לישראל, אשר מוצאת פתרונות הלכתיים לכלל האוכלוסיה כנ"ל.